

ÇAĞDAŞ HEYKEL SANATINDA TEMSİL STRATEJİSİ ÖLARAK KÜÇÜK ÖLÇEKLİ İNSAN FIGÜRLERİ

• Doç. Mert BARLAS*

ÖZET

Araştırmada çağdaş heykel sanatında yer alan figür pratiklerinde küçük ölçeğin bir temsiliyet tercihi ve bağlam unsuru olarak ele alınması durumu; çağdaş sanat kapsamında değişen ölçek algısı doğrultusunda ölçekte indirgemenin/ ölçek manipülasyonunun ne ifade ettiği çözümlenerek ele alınmaktadır. Araştırma, figüratif heykelde küçük ölçek tercihinin sanatçıların ele aldığı eser temalarına olan etkilerini, çağdaş heykel sanatı içerisinde öne çıkan; Isaac Cordal, Ron Mueck, Tomoaki Suzuki ve Stephan Balkenhol gibi sanatçıların eserleri ışığında sorgulamaya açmaktadır. Araştırmaya konu olan kavramların ve eserlerin çözümlenmelerine yönelik; kuramsal içeriği oluşturmak amacıyla literatür taranmıştır. Ulaşılan verilerden araştırmacının konuyla ilgili düşüncelerini destekleyen kaynaklar seçilmiştir. Kaynaklardan elde edilen veriler, salt alıntı şeklinde bırakılmamış, araştırmaya bağlı olarak konu ile ilgili tespitlerde bulunulmuş, alıntılar sorgulanarak yorumlanmış/ çözümlenmiştir. Bu anlamda araştırma genelinde, değerlendirmeye alınan sanatçıların eserleri üzerinden çözümlenmelerinde yardımcıyla; figür pratiklerinde indirgenmiş ölçeğin varoluşsal ve toplumsal yeni bağlamları keşfetmek ve izleyiciye iletmek amacıyla sıklıkla değişime sokulan bir nitelik olduğu, bedenin/insan formunun görsel ve kavramsal yönlerini varoluşsal çerçeveler içinde aktarmak için temel çıkış noktalarından biri olmak adına önemli roller üstlendiği, izleyiciyi mevcut fiziksel zaman ve mekân algısından koparma potansiyeli taşıdığı, kişisel yaşam örüntülerine, psikolojiye dönük olarak izleyiciyi etkilediği dolayısıyla iç gözlemsel tefekküre teşvik ettiği, sonuç olarak heykelsi hikâye anlatımının sınırlarını da yeniden tanımladığı bulgular dahilinde söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş sanat, Heykel, Figür, Ölçek, Küçük ölçek.

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü, mert.barlas@hbv.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-1524-4425

SMALL-SCALE HUMAN FIGURES AS A STRATEGY OF REPRESENTATION IN CONTEMPORARY SCULPTURE

• Assoc. Prof. Mert BARLAS*

ABSTRACT

In the research, the situation of handling small scale as a representation preference and context element in figure practices in contemporary sculpture art is addressed by analyzing what scale reduction / scale manipulation means in line with the changing perception of scale within the scope of contemporary art. The research questions the effects of the preference for small scale in figurative sculpture on the themes of the works addressed by the artists in the light of the works of artists such as Isaac Cordal, Ron Mueck, Tomoaki Suzuki and Stephan Balkenhol, who are prominent in contemporary sculpture art. Literature was reviewed in order to create the theoretical content for the analysis of the concepts and works subject to the research. Sources supporting the researcher's thoughts on the subject were selected from the data obtained. The data obtained from the sources were not left as mere quotations, determinations were made about the subject depending on the research, the quotations were interpreted/analyzed by questioning. In this sense, with the help of the analysis of the artworks of the artists evaluated, it can be said that for the overall research findings, the reduced scale in figure practices is a quality that is frequently changed in order to discover and convey new existential and social contexts to the audience, and that it plays an important role as one of the main starting points to convey the visual and conceptual aspects of the body/human form within existential frameworks. Furthermore, the findings of the research suggest that the small scale has the potential to detach the viewer from the existing physical perception of time and space, to influence the viewer in terms of personal life patterns and psychology, thus encouraging introspective contemplation and consequently redefining the boundaries of sculptural storytelling.

Keywords: Contemporary art, Sculpture, Figure, Scale, Small scale.

* Ankara Hacı Bayram Veli University, Fine Art Faculty, Sculpture Department, mert.barlas@hbv.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-1524-4425

1. GİRİŞ

İnsanın kim olduğuna, neden var olduğuna ve nereye gittiğine dair sorgulamalar, her çağın değişken paradigmaları doğrultusunda, tarih, psikoloji, sosyoloji, teoloji, siyasi, sosyo-ekonomi vb. çeşitli kaynaklardan sürekli olarak yeni görüşler talep etmekle birlikte sanat da tüm bu disiplinlerle ilişkili olarak benzer sorgulamalara yanıtlar arayabilmektedir. Çoğu zaman bu sorgulamaların sanatta odak temalarından biri haline gelen beden; yaratıcı ve duygusal yeteneklerin sergilenmesi amacıyla, sanatçılara sınırsız uygulama biçimleri ve olanaklar sunmakla birlikte insanın hem fizyolojik yapısına hem de bağlı olunan sanatsal türe ilişkin farklı varoluşsal yaklaşımların, farklı kavramların aktarabileceği bir platforma da dönüşmüştür. Öyle ki yaşamla ilişki kurma sürecinde varlığa ev sahipliği yapan beden, duyguların ve fikirlerin aktarılmasında büyük önem taşıyan, varoluşa atfedilen anlamlar doğrultusunda, insanın kendini ifade ettiği, dış ile bağlantılar kurduğu ve varoluşun inceliklerinde gezinebildiği en önemli iletişim aracı olarak görev görmektedir. Yaşam örüntüleri bağlamında bedenin iletişim kurma yeteneği, çoğu zaman sanatın hemen her alanında sözlü dili aşarak ötekiyle daha derin bir etkileşim ve bağlantı kurulmasını da sağlayabilmekte ve böylece beden, insan varoluşunun karmaşık ağında önemli bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Psikolojik ve sosyolojik perspektiften bakıldığında; dış ile olan etkileşimde davranış ve iletişim biçimlerini yaşam koşullarını belirleyebilen ve hatta sınırlandırabilen bir olgu olarak; zaman ve varlık bulduğu insan tarafından fiziksel anlamda yapılandırılırken, bedenin yalnızca fiziksel bir varlık olmadığını, sanat alanında da sürekli olarak yeniden inşa edildiğini ve alternatif varoluş biçimlerini temsil edebildiğini belirtmek de önemlidir. Beden, gerçekte öznel, tek kişilik dünyanın aidiyet 'yer'inden her bireyin belleğindeki sembolik görüntüye uzanan, kimi zaman yaşamın karmaşık gerçekliklerinin baskısı altında ezilen insanın bir temsili olarak, kimi zamansa belki de bu gerçekliklerden bir kaçış sahası yaratarak sanat disiplinlerinde sürekli yeniden yapılandırılmakta ve her iki koşulda da ötekiyle iletişimin bir dili/formu olarak sanatta yer bulmaktadır.

Sanatın evrimsel sürecinde önemli bir imge olan bedenin/ insan formunun yaratıcı bir temsil aracı olarak kullanıldığı; sanatın bir öznesi olarak bedensel varoluşun, geleneksel bir form olarak bedene dayalı tasvirlerin sanat disiplinlerindeki konumunu tarih boyunca koruduğu açık bir şekilde görülmektedir. İnsan formunun temsil biçimlerinden biri olmasının etkinliğini sanatın tarihinin uzak zamanlarında keşfeden sanatçılar, dikkatlerini insanın bu en temel varoluşsal yapısına vermiş, anatominin karmaşık nüanslarını titizlikle araştırarak bedeni, farklı konu ve bağlamları tasvir etmek için bir aktarım aracı olarak ele almışlardır. Bedenin çağdaş sanatta insanın karmaşık entelektüel yapısını aktarmak için de çok önemli bir araç olarak hizmet ettiğinin farkına varılması, sanatçıları

insan formu ve bedeninin merkeze alındığı sanat pratiklerinde, istikrarlı bir şekilde yeni malzemeler, teknik yöntemler, ifade ve tasvir biçimleri geliştirmeye yönlendirmiştir. Bedenin keşfiyle birlikte sanat alanında süregelen evrimin bir sonucu olarak insan figürü, heykelin varoluş âlemindeki derin önemini temsil eden bir sembol haline gelmiş ve varoluşun bu dolaysız sembolü; sanat eseri ile izleyici arasındaki etkileşime yön vermesi bakımından, nesnenin tanımlayıcı ve ayırt edici unsurlarından biri olan ölçek ile çoğu zaman manipüle edilmiştir.

Tercih unsuru olarak, heykelde iletişimin başlıca niteliği olan ölçek, izleyicinin sanat eseriyle nasıl ilişki kuracağı üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Heykel disiplinde sanatçılar, uzun yıllardır eserlerinin etkilerini artırmak için insan figürünün boyutlarını ölçeği kullanarak değiştirmeyi tercih etmektedir. Çağdaş heykel eğilimleri göz önüne alındığında; sanatçıların sıklıkla ölçek değişimlerine başvurarak eserlerine yeni bağlamlar kazandırdıkları görülmektedir. Eserlerinde ölçeği indirgeme tercihinin yönelen sanatçılar, izleyici ile nesne arasındaki fiziksel mesafe unsurunu da özellikle eserin sunumuna bağlı stratejik bir hamle olarak kullanarak insan boyutlarını ölçek değişkeniyle manipüle etmektedir. Beden oranlarının küçültülmesini sanatın bir izleği olarak keşfeden sanatçılar, insan figürünün temsiline uygulanan küçük ölçeklerin sınırları içinde, farklı kurgulamaları/düzenlemeleri ve konu bağlamlarını kapsayan yeni uygulamaları benimsemişlerdir. Öyle ki figürün görece küçültülmüş veya sayısal oranda ölçeklendirilmiş tasvirlerine yönelen sanatçılar, varoluşsal ve toplumsal meselelerin yanı sıra insan hayatının olumsuz yönlerine de odaklanarak, bedeninin farklı ölçeklerle yeniden inşa edildiği farklı bağlamlar içinde insanı yorumlamaktadırlar. Bu yorumlamalarda; amaçları ne olursa olsun, temelde izleyicinin gerçeklik algısına meydan okuyarak yanılısma hissi uyandıran insan figürü odaklı küçük ölçekli eserler, kendi sınırları içinde daha büyük yapıların veya anlatıların temsili olarak işlev görebilmektedirler. Çünkü sanat nesnesi olarak insan bedeni, gerçek boyutlarından daha büyük veya daha küçük ele alındığında; genellikle ya anlatıya konu olan figürün önemini vurgulandığı ya da onun aracılığıyla sanat nesnesine metaforik yeni bir anlam yüklendiği düşüncelerini izleyicide uyandırmaktadır. Bu anlamda nesnelerin boyutlarının insan psikolojisi üzerindeki etkilerini dikkate alarak insan figürünü temsil aracı olarak tercih eden sanatçılar, sanat eserinin etkisini genişletmek ve böylece izleyicinin algısını etkilemek amacıyla eserlerinin ölçek ve boyutlarıyla oynamaktadırlar. Ayrıca figürü büyütme/ küçültme tercihiyle izleyiciyi heykele göre daha büyük veya daha küçük hissettiren sanatçılar, temsilin güvenilirliğini veya geçerliliğini izleyiciye sorgulatmak amacıyla da şaşırtmaya, sarsmaya, şok etkisi yaratmaya yönelik fiziksel ve psikolojik bir algı ortamı yaratmaktadırlar. Bu durum, ölçeklendirilmiş olan insan figürüne farklı bir perspektiften yaklaşılması gerektiğini

göstermektedir. Boyut ve ölçeğin bu kasıtlı manipülasyonu, izleyiciyi sanatçı tarafından sunulan yeni form üzerinde düşünmeye teşvik etmektedir.

2. GÜNÜMÜZ SANATINDA ÖLÇEK DEĞİŞİMİ: ÖLÇEKTE İNDİRGEME VE MANİPÜLASYON

Eser üretme süreci, en yalın anlamda özne ve nesne arasında gerçekleşen dinamik bir etkileşime dayanmaktadır. Sanatçı, nesne ile aktif, entelektüel/bilişsel ve davranışsal bir söylem içine girerek imgeleminde varlık bulan, arzulanan nihai nesneyi gerçekleştirmek için dış perspektiften nesneye/ malzemeye etki uygulamaktadır. Ortaya çıkan sanat eseri; izleyiciyi dönüştürme gücüne sahiptir ve izleyicide sanatçının nesneye ilişkin benzersiz algısına bağlı olan bir dizi çağrışıma ortaya çıkarabilmektedir. Bir sanat eserini gözlemleme eylemi, özellikle biçimsel perspektiften bakıldığında, izleyicinin kayda değer bir çaba göstermesini gerektirmektedir. Bu anlamda, sanat eserinin boyutu ve ölçeği, izleyicinin sanat eserini nasıl kavradığını, algıladığını ve nihayetinde onunla nasıl ilişki kurduğunu önemli ölçüde etkileyen belirleyici faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

Üç boyutlu sanat üretimlerinde, özellikle heykel sanatında ölçek; nesnel araçlarla doğrulanmayan veya fiziksel tezahür sınırlarının ötesine uzanabilen bir boyutun izlenimini ifade etmektedir. “Genel olarak bir şeyin gerçek fiziksel büyüklüğü ile bu büyüklüğün temsil edilme biçimi arasındaki ilişki olarak tanımlanan ölçek, boyutun maddi ve fiziksel bir varlığın bir sanat eseri olarak ikna edici bir şekilde işlev görmesini nasıl sağladığını düşünmemizi gerektirir” (Kee ve Lugli, 2015, s. 252). Heykelde ölçek kavramı, biçim, hacim, boyut, şekil, yüzey ve oran gibi nitelikleri kapsayan göreceli bir olgu olarak ifade edilebilir. Ralph Rugoff (1997, s. 68– 9): *Homeopathic Strategies* metninde bu duruma dair, dünyadaki nesnelere göreceli olarak birden fazla ölçeğe nasıl sahip olabileceğini ve özellikle insan bedeninin oranları göz önüne alındığında ölçekle oynamanın, gerçekte tek bir rasyonel ölçek olduğu inancını nasıl bozabileceğini tartışmaya açarak; minyatür nesnelere insanı normal referans alanlarından çıkarabildiğini ve bedeninin eşit derecede geçerli başka bir ölçeğin arka planı haline gelebileceğini ifade etmektedir. Söz konusu sanat eseri olduğunda, yalnızca sayısal işaretlemelerin yetersiz kaldığı ölçek olgusu; “(...) tanımsız olduğu kadar tanıdık bir kavramdır. Düzenli olarak kullanılmasına rağmen nadiren doğru bir tanımla birlikte kullanılmaktadır. ‘Ölçek’ ve ‘boyut’ kelimeleri genellikle birbirlerinin yerine kullanılmaktadır” (Wells, 2013, s. xiv). Öyle ki ölçek kavramı, bir görüntüyü oluşturan unsurlar ile bir bütün olan görüntü arasındaki veya dış nesnelere göre karşılıklı ilişkiyle ilgilidir ve böylece ölçek, bir varlığın diğerine göre karşılaştırmalı büyüklüğünü ifade etmektedir. Bu nedenle, sayısal ölçeklendirme dışında, ölçek bir sanat

eserinin izleyiciye aktardığı görsel izlenimi ifade etmekte ve eserlerin fiziksel boyutları ve ölçekleri, izleyiciyle etkileşiminin en önemli parçası haline gelerek izleyicinin eserle nasıl etkileşimde bulunacağını, eseri nasıl deneyimleyeceğini belirlemektedir. “Ölçek algısı fizikseldir ve üç temel unsurun anlaşılmasıyla elde edilir; izleyicinin bedeni, sanat nesnesi ve ‘uzam’ veya ikisi arasındaki mesafedir” (http 1). Dolayısıyla uzamsal algı veya yanılsama ile sanat nesnelerinin ölçeği, izleyicinin gözünde ne kadar büyük veya küçük göründüğünü de temsil etmektedir. Antroposentrik bakış eğilimi nedeniyle, üç boyutlu sanat eserleri genellikle kendi boyutlarına bağlı olarak insan ölçeği çerçevesinde gelişen bir algı ile değerlendirilmektedir.

Ölçeğin kasıtlı olarak vurgulanmadığı durumlarda eserin ölçeği büyük veya küçük olsun izleyicinin dikkatini çekme ve izleyiciyi cezbetme olasılığı bakımından algısal bağlamda eşit konumdadır. Robert Morris, farklı boyutlardaki nesnelerin, mesafe ve ölçek etkisiyle de farklı şekillerde algılandığının önemini vurgulayarak bu ilişkiyi; “Yakınlık niteliği, bir nesnenin boyutu kişinin kendisiyle ilişkili oranda küçüldükçe, oldukça doğru bir orantıda nesneye bağlanır. Kamusal niteliği ise kişinin kendisine göre büyüklüğü arttıkça orantılı olarak artar” (Morris, 1968, s. 230) cümleleriyle ifade etmektedir. Bu nedenle, özellikle heykellerin kamusal alanlarda veya büyük iç mekânlarda sergilenmesinin amaçlandığı durumlarda, izleyicinin sanat eseriyle etkileşime geçme ve onu dış uzam içerisinde algılama durumunu görsel erişilebilirlik açısından etkileyebileceğinden dolayı, küçük ölçeğe göre büyük ölçeğin öne çıkması genellikle öncelik teşkil edebilmektedir. Ölçek karşılaştırmasında referans olarak ‘insan ölçüleri’ ele alındığında, kamusal alanda genellikle büyük ölçekli heykellerin izleyici üzerinde daha belirgin bir etkiye sahip olduğu görüşünün genel olarak kabul edildiği söylenebilir. “Gerçek boyuttan çok daha büyük anlamına gelen colossal [devasa] heykeller, her zaman öncelikle bizden çok çok daha büyük bir şey olarak deneyimlenmektedir (Street, 2021, s. 49). İnsan ölçüleri göz önüne alındığında; kamusal alanda yüklendiği misyonla çok daha büyük bir şeyin temsili olan anıtsal heykeller, insan boyutlarını gölgede bırakan muazzam bir ihtişamın ilk algısını ortaya çıkarmaktadır. “İster siyasi bir liderin ister dini bir figürün ya da mitolojik veya alegorik bir karakterin heykeli olsun, anlamları bu göreceli ölçek deneyiminden ortaya çıkmaktadır” (Street, 2021, s. 49). Büyük ölçekli bir heykelle karşılaşma, zihinsel olduğu kadar izleyicinin bedensel olarak da aktif katılımını gerektirmektedir; öyle ki izleyicinin gözleri sanat formunun tam olarak kavranabilmesi ve tanımlanabilmesi için sanat eserinde ve bedenide eserin çevresini saran uzamda sürekli olarak hareket etmelidir. Heykelin kapsamlı şekilde anlaşılabilmesi için gözün ve zihnin uzam içindeki bu parçaları çok boyutlu bir panorama halinde organize etmesi gerekmektedir (Görsel 1). Bu titiz gözlem, heykeli oluşturan her bir unsurun kapsamlı bir analizini gerektirerek, mekânsal

çevresi içinde tutarlı ve anlamlı bir sanat formunun algılanmasıyla sonuçlanmaktadır. “Büyük ölçekli sanat eserleri, anında dikkat çekme yetenekleriyle bilinir. Bunun nedeni, ihtişamları ve boyutlarının genellikle onları görsel olarak baskın hale getirmesi ve tüm mesafelerden izleyicileri çekmesidir” (http 2). Özellikle kamuya açık veya geniş iç mekânlarda sergilenen sanat eserleri söz konusu olduğunda; formun, oranların, izleyici bedeni ve uzamla birlikte bilinçli bir şekilde değerlendirilmesi ‘ölçek’ kavramının tanımlanmasında ve kıyaslanmasında büyük rol üstlenmektedir. “Ölçeğin farkındalığı, kişinin vücut büyüklüğü ile nesne arasında yapılan karşılaştırmanın bir işlevidir. Böyle bir karşılaştırmada özne ve nesne arasındaki mekân ima edilir” (Morris, 1968, s. 231). Bir başka ifadeyle; gerçekte beden ve nesne arasında algısal değerlendirme olan ölçeğin, algısal bütünlükte ele alınması durumunda Harrison ve Wood’a (2011, s. 877) göre beden ile nesne arasındaki mesafe/boşlukta bu değerlendirmenin kapsamına girmektedir. Büyük nesnelere küçük nesnelere kıyasla uzamın daha büyük bölümünü kaplar. Nesneye yaklaştıkça uzam daralır. Görsel algıyı tam olarak kavramak için, “İnsanın büyük nesnelere tam anlamıyla uzak durması, herhangi bir görüşün bütününe görüş alanına almak için zorunludur” (Harrison ve Wood, 2011, s. 877).

Görsel 1. Daniel Popper, Thrive, 2020 (http 3).

Heykel ölçeği göz önünde bulundurulduğunda, izleyici katılımı açısından küçük ölçekli heykellerin bazı avantajlar sunabileceğini belirtmek de ayrıca önemlidir. Büyük ölçeğe kıyasla küçük ölçekli sanat eserleri, izleyiciyi yakından incelemeye, dokunsal iletişimde kolaylıkla etkileşime girmeye teşvik edebilmekte ve böylece izleyici sanatsal deneyime daha kısa sürede dâhil olabilmektedir. Küçük ölçekli çalışmalar, nesneye yaklaşma fırsatı

sunarak nesneyi çevreleyen uzamda bir daralma hissi yaratmaktadır. Gerçekte uzaklık ve ölçek ilişkisi, sanat eseriyle kurulan iletişime bağlı olarak büyük/ küçük sanat eserlerinin nasıl algılandığı ve nihayetinde nasıl içselleştirildiği sorgusunu içermektedir. “Küçük ölçekli heykellerin çoğunun doğasında izleyiciyi şaşırtmak, Gulliver benzeri bir özbiçim ve yolunu kaybetmişlik hissi uyandırmak vardır. Başka bir deyişle, izleyici dikkatinin heykelin etrafındaki alana odaklanması ile sanat eserinin ölçeğinin küçülmesi aslında esere daha büyük bir yankılanım kazandırabilmektedir” (http 4). Bu sayede izleyici nesneyi yakından algılayabilmekte ve bu yakınlık büyük ölçekli eserlere kıyasla; izleyicinin sanat eserine içselleştirme bağlamında verdiği tepkiyi daha olumlu etkileyebilmektedir. İzleyici eseri daha kolay görebildiği ve hissedebildiği için küçük ölçek; formun daha dolaysız ve bütünsel bir şekilde algılanmasını sağlayabilmektedir. Ölçek etkisiyle izleyici ile nesne arasında oluşan bu diyalog, eseri analiz etme sürecinde küçük ölçeğin, izleyiciye sağladığı önemli bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, küçük ölçekli eserlerin, ‘kendi ölçeklerinin sınırlarının’ ötesine geçen sosyal, evrensel boyutta daha önemli, derin meseleleri konu edinmek için bir araç olarak hizmet edebilme kabiliyetine sahip olduğunu da belirtmek gerekir. Bu tür eserler, büyük ölçekli eserlere karşın, sunabilecekleri ayrıntı düzeyi açısından sınırlı olsalar da yine de sanatçının dilini ve formla birlikte çözümlenen konunun genişliğini ölçmek için değerli bir fırsat sağlamaktadırlar. Bilinçli ölçek yaklaşımları, sanat eserinin estetik etkisini arttırmakla kalmamakta, aynı zamanda nesnenin ele alınan konu dâhilinde çözümlenmesine derinlik ve anlam katabilmektedir (Görsel 2).

Görsel 2. Isaac Cordal, *Cement Eclipse Serisinden Örnek*, 2006 (http 5).

Büyük veya küçük fark etmeksizin, sanatçı tarafından ölçek sınırı, [gerçek hayattaki varlık- nesne dünyasının ölçek/boyut sınırlarına karşı] sıra dışı bir şekilde aşıldığında sanat nesnesinin izleyici ilgisini çekme olasılığı güçlenebilmekte, ölçekte gözlemlenen boyutsal dönüşümler, sanat nesnesi ile izleyici arasındaki ilişkiyi biçimsel olduğu kadar duygusal etkileşim bağlamında da etkileyebilmektedir. Öyle ki; heykelin/sanat nesnesinin izleyici üzerinde oluşturduğu psikolojik etki, çoğu zaman nesnenin ölçeğiyle de yakından ilişkilidir. Söz konusu nesne, geleneksel formunun ötesine geçerek alternatif bir kavramı, duygulanımı temsil etme rolünü üstlenebilmektedir. Ölçekteki müdahaleler, genellikle izleyicinin gerçeklik algısını kasıtlı olarak manipüle etmektedir. Gerçeklik algısıyla oynamaya dönük bu müdahaleler, nesne ve izleyici arasında duyusal olduğu kadar psikolojikte olabilen alternatif bir iletişim biçimini yaratma ve izleyiciyi ilgili sanat nesnesinin etki alanına sokma potansiyeline sahiptirler. Ancak bu potansiyel, yalnızca insan vücudunun fiziksel özelliklerine bağlı bir ölçeklendirme yaklaşımına bağlı olmamakla birlikte, aynı zamanda eserin gözlemlendiği ortamın niteliklerine göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin; bir sergi mekânı ile etkileşime giren izleyici, genellikle sanat nesnesini kapsayan uzamsal boşluğun içine çekilmektedir. Bu mekânsal düzenleme, ortamda tezahür eden sanat eseri ile izleyici arasındaki ölçek ve boyut ilişkinin kademeli olarak anlaşılmasını sağlamaktadır. Sanatçı, ölçeği manipüle ederek heykel ile onu çevreleyen ortam arasında dinamik bir etkileşim yaratabilmektedir. Nesnenin mekânla birlikte deneyimlenmesi sürecinde; izleyici sanat eserini farklı ölçeklerdeki diğer nesnelere ve uzamın boyutlarıyla karşılaştırma fırsatı bulmakta, dolayısıyla mekânda nesne ile izleyici arasındaki karşılıklı etkileşimin kurulmasında önemli rol üstlenmekte ve de sanat eserini ait olduğu mekânda insan ölçeğiyle karşılaştırma fırsatı da esere yeni anlamlar katabilmektedir.

3. ÖLÇEKTE SIKIŞAN FİGÜRLERİN BÜYÜK HİKÂYELERİ

“Modern dönem boyunca, küçük heykeller kıymetlilik, lüks, kazanılmamış ayrıcalık ve hatta gizlilik çağrışımlarıyla lekelenmiştir (...)” (http 6). Heykelde “tüm küçük fikri modernlik karşıtıdır” (http 4). “(...) Modernist teori ve pratik, tüm çoğulculuğu içinde, hem küçüklükle ilgili kalıtsal kuşkuları sürdürmüş hem de bunların üstesinden gelmenin yollarını bulmuştur” (http 6). Öte yandan, küçük ölçekli heykellerin sıklıkla taşıdığı risk; “(...) duygulara hitap etmesidir. Genellikle yalnız ya da ihmal edilmiş görünümleri, kaybedilen ya da asla gerçekleştirilemeyen şeyler için güçlü bir özlem duygusu uyandırabilir” (http 4). Ölçek unsurunun form üzerinde oluşturduğu bu duygusal karakteristik yapı, gerçekte çoğu sanatçının istemediği türden nostaljik bir duygulanım, kiçleşmedir. Dezavantaj gibi görünen bu duruma karşılık, günümüz çağdaş sanat anlayışları

içerisinde, heykel disiplininde oldukça yaygın olarak karşılaşılan figürde ölçeği küçültme eylemi; büyük perspektifi temsil edebilen, sosyal meseleleri, iletileri, konu ve bağlamları aktarmak amacıyla sanatçılar arasında yaygın bir uygulama ve teknik tercihi haline gelmiştir.

Çağdaş heykel sanatı kapsamında giderek artan sayıda sanatçı, insan formunun küçültülmüş ölçekte heykellerini üretmektedir. Çünkü izleyiciyi nesneyi yakından incelemeye ve böylece samimi bir gözlem deneyimi yaşamaya teşvik eden küçük ölçekli eserler, büyük fikirlerin temel niteliklerini öz ve etkili biçimde görselleştirebilmektedir. Doulas Bailey'e (2005, s. 42) göre; "Sıkıştırma ve öze indirgeme yoluyla, fiziksel olarak daha küçük olan bir şey, daha büyük olandan daha güçlü hale gelir. Küçük, büyük dünyalar hakkında çok büyük düşünceleri teşvik eder, uyarır. Daha da önemlisi, ölçülebilir boyutların azaltılması önem seviyelerini artırır". Bu niteliği ile ölçekte küçülme, daha kapsamlı düşünceleri ifade etmek için gerekli temel unsur haline dönüşebilir. Dolayısıyla insan figürünü belirli bir bağlam eşliğinde ele alarak fiziksel boyutlarını aşan, 'kendilerinden daha büyük' bir hikâyeyi tasvir etmeyi amaçlayan küçük boyutlardaki sanat nesnelere; izleyicinin tasvir edilen olgu veya yapı hakkında daha kapsamlı bir anlayış kazanmasını sağlama potansiyeline sahip olabilmektedir. Bu potansiyel, nesnelerin gerçeklikle kurdukları yeni boyut ilişkisi sayesinde gerçekleşir ve böylece izleyicinin ilgili temsili daha derinlemesine kavramasına olanak tanır. Öyle ki izleyiciyi yakından bakmaya teşvik eden küçük ölçekli sanat nesnelere, genellikle küçük bir ayrıntıyı ya da daha büyük bir olay örgüsünü yakınlaşma hissini harekete geçirerek izleyiciye keşfettirme çabasıdadır. Bu sanat eğilimini açıklığa kavuşturmak için heykel sanatı alanında insan figürünü konu alan, özellikle de küçük ölçekli uygulamaların kullanıldığı eserleri incelemek yerinde olacaktır. Araştırma için seçilen çağdaş sanatçıların eserleri aracılığıyla aktarılan temaları ve ölçek unsurunu inceleyerek, fenomenin daha derinlemesine anlaşılacağı düşünülmektedir.

Küçük medyalar vasıtasıyla küresel, toplumsal, varoluşsal ve siyasi konularda mücadele etme amacını güden İspanyol sanatçı Isaac Cordal, yüksekliği yirmi beş cm'yi geçmeyen insan figürleri ile çalışmaktadır. Eserlerinde sıklıkla tekrarlanan taşan sel suları ve boğulma dramaları, bir taraftan iklim değişikliği gerçekliğinin aciliyetine dikkat çekerken diğer taraftan kapitalist toplumlarda yaşamaya çabalayan insanın giderek batmakta olan, tehlikeli durumuna gönderme yapmaktadır. Cordal'ın, insanlığın çevreye ilgisiz olarak doğayı göz ardı etmesi ve bu durumun potansiyel sonuçlarına ilişkin derin analizi göz önüne alındığında; içgörülü bir şekilde betimlenen enstalasyonların genelde distopik anlatılar içerdiği ve eserlerde sıklıkla kederli veya umutsuz sahneler tasvir edildiği açık şekilde görülmektedir. Kamusal alanlar, bu distopik hikâye senaryolarının sergilendiği ve fotoğraf karelerinin sınırları içinde ustalıklı yakalandığı küçük ölçekli enstalasyonların

arka planı olarak hizmet etmektedir. Sokak yerleştirmelerinde çoğu zaman, iklim değişikliği ve kapitalizmin yarattığı çöküntüleri toplumun geleceğine karşı iki büyük tehdit olarak ele alan sanatçı, uzak gelecekteki tehditleri tasavvur etmekte güçlük çeken insanlara dikkat çekme yolunu açmakta, böylelikle toplumlar arasında daha büyük bir anlayış ve bilinç oluşturmayı da amaçlamaktadır. Çimento heykeller aracılığıyla küçük ölçekli yaşam sahnelerinin tasvir edildiği bu eserlerde, kapitalist toplumlara yeni bakış açıları sunan Cordal, bu düşündürücü eserlerle, insan figürü ve heykel bağlamında geleneksel yaklaşımlara meydan okuyarak toplumsal/küresel konulara benzersiz bir perspektif sunmaktadır.

Görsel 3. Isaac Cordal Eser Örnekleri (http 7).

Sıklıkla mekâna özgü sokak sanatı müdahaleleri olarak düzenlenen figürler, stratejik bir şekilde binaların hâkim olduğu alanlara, alışılmadık ve olasılık dışı konumlara; oluklar, binaların tepeleri ve otobüs durakları gibi çeşitli kamusal alanlara yerleştirilmektedir. Yaşamın içinde sokaklarda “kendi başlarının çaresine bakmak zorunda bırakılan bu parçaları gerçekten büyülü kılan şey, kentsel ortamımızın terk edilmiş köşelerine yeni anlamlar getiren” (http 8) yerleştirmeler olmasıdır (Görsel 3). Minyatür boyutlardaki insan heykellerinden oluşan bu enstalasyonlar kasıtlı olarak muğlak bir anlama sahip olmakla birlikte, kamusal alanda Cordal’ın umutsuz sahnesiyle karşılaşan izleyicinin eserlerin ardında bir anlatı hayal etmemesi, figürlerin dramatikleştirilmiş karakterleri göz önüne alındığında, pekte mümkün gözükmemektir. Çünkü yerleştirmelerde farklı mekânlarda farklı yorumlanabilecek çeşitli ifade ve hareketlerde tasvir edilen kadın ve erkek figürleri, kamusal alanda konumlanmalarının ardından, her şeyden izole edilmiş biçimde kendi hayat mücadelelerini vermekle meşgul bir görünüme bürünmektedirler. Yaşam

içinde parçalanmışlıklarına, başlarına gelen olumsuz koşullara/durumlara rağmen, figürler hayata direnerek dayanıklılık ve hayatta kalma duygusu taşımaktadır. Varoluşsal gerilimi hissettirmek için, kamusal alan sakinlerinin genellikle ayak hizalarına tehlike arz edecek şekilde yerleştirilen küçük insanlar, kusurlu toplumlar içinde hapsolan insanı dramatik biçimde temsil etmektedir. Bununla birlikte Cordal, belki de biraz karikatür-vari, karanlık mizah unsurları ile süslenmiş bu korkunç kıyamet sahneleri içinde sıkışmışlık ve çaresizlik hissi yaratan küçük insanlarla; “dünyada bir insanın kaplamış olduğu yer düşünüldüğünde aslında ne kadar küçük kalındığını hissettirmekte, ayrıca yapıtlar karşısında alımlayıcı bireyde evreni ve var oluşa dair bir sorgulama hali devreye girmektedir” (İlden ve Bostancı, 2022, s. 80).

Ölçekte ‘minyatürleşme’ üzerine yoğunlaşan diğer bir çağdaş heykel sanatçısı; figürlerini insan vücudunun üçte bir ölçeğinde küçülten, geleneksel Japon ahşap oyma teknikleri ile çağdaş heykel sanatını sentezleyerek çağdaş kültürü belgeleyen Tomoaki Suzuki’dür. Yaklaşık elli santimetre ölçülerindeki ‘oyuncak benzeri’ heykellerin her biri gerçek hayattaki bir kişinin küçük ölçekli yontularıdır (Görsel 4). “Tüm eserleri, Londra’nın Dals-ton semtinde tanıştığı arkadaşlarının ya da tanıdıklarının portrelerinden oluşmaktadır. Suzuki’nin modelleri her zaman kendine özgü bir tarzı olan ve modayı bireyselliklerini ifade etmek için kullanan genç insanlardır” (http 9). Heykelleri, doğrudan ilgili mekânın zeminine yerleştirilerek; “(...) izleyici ve çevresi arasındaki ilişkiye bakmasına olanak tanıyan ve izleyiciyi (...) hareket etmeye, bakış açısını değiştirmeye “ (http 10) böylece figürlerle samimi bir etkileşim kurmaya teşvik eden sanatçının eserlerinin perspektifine dair öne sürdüğü argüman; daha küçük ölçekte çalışmanın, izleyicinin dikkatini figürlerin daha büyük ölçekte mümkün olamayacak inceliklerine ve ayrıntılarına etkili bir şekilde çekebileceğidir. Figürler, boyutları nedeniyle, izleyiciyi kendilerine doğru çekme ve yakınlık ve bağlantı hissi yaratma yeteneğine sahiptir ve küçük boyutlarına rağmen, sahnelerin göz ardı edilemeyen etkili bir varlığı vardır. “Gerçek bir zanaatkârlık harikası olan Suzuki’nin elle oyulmuş ahşap heykellerinin tamamlanması ve her bir modelin karmaşık kişisel stiline yansıtılması aylar sürmektedir. Sanatçının eserleri kimliğin eşsiz bir ifadesidir ve bugün dünyanın dört bir yanında yaşanan izolasyon ve bağlantı duygularına hitap etmektedir” (http 11). İlk karşılaşma anında, küçük ölçekli heykellerin minyatür portrelerine ilginin yoğunlaşması ardından izleyici; kıyafetler, yüz ifadeleri ve ayrıntılı işlenmiş hiper-gerçekçi formlar da dahil olmak üzere karmaşık ayrıntılara yaklaşarak figürleri yakından incelemeye teşvik edilmektedir.

Modelleri/heykelleri tarafından giyilen kıyafetler ait oldukları toplulukların karakterleri ve moda yoluyla kurulan toplumsal aidiyet hakkında önemli bilgiler vermektedir. Suzuki, tüketim kültürünün etkisi nedeniyle hızlı dönüşümler geçiren moda trendlerinin

dinamik doğasına dikkat çekerek, ait olduğu toplumun kültürü doğrultusunda gelişen gençlerin bu bağlamdaki eğilimlerinin bir kaydını oluşturarak sıklıkla tartışmaya açmakta ve daha da önemlisi; bir kimlik edinme biçimi olarak, bireylerin kıyafet tercihleri aracılığıyla kendi özgün kimliklerini oluşturmak için kullandıkları çeşitli stratejileri de incelemektedir. Karakterlerin betimlenme tekniği, fiziksel jestlere veya duygusal ifadelere vurgu yapmamaları ile ayırt edilmektedir. Bunun yerine, karakterlerin kimliklerini kendi farklı bakış açısıyla aktarmaya çalışan sanatçının küçük figürleri, gerçekte moda için uygun giysiler, dövmeler ve gösterişli saç stilleriyle bezenmiş modern eğilimlerin temsilleri olarak işlev görmektedir. Suzuki'nin anlatısına ilham/kaynak olan modeller her ne kadar gerçek hayattan çekip çıkarılmış olsalar da oyuncak-vari figür görünümündeki bu heykeller, kendilerine tepeden bakarak ayrıntıları keşfeden izleyicileri kendi boyutlarına inmeye davet ederken, sanki masal-vari başka dünyalarında var olduğunu kanıtlarmışçasına izleyiciyle göz göze gelmektedirler. Böylece “(...) gözlemcinin ve gözlemlenenin kesişen bakışları aracılığıyla, iki dünya birbirinin içine girer ve birbirini yeniden boyutlandırır. Bu ifadeler, yeniden boyutlandırılmış mekânla karşılaşan beden, kendi boyutlarında bir dünya inşa eden başka bir bedenle zorunlu olarak ilişkiye girdiğini göstermektedir” (Geslin, 2017, s. 36).

Görsel 4. Tomoaki Suzuki, *Eser Örnekleri* (<http> 12).

Olağandışı bir şekilde uygulamaya alındığı takdirde ölçek, dikkat çekerek, izleyiciyi sanat nesnesinin aurasına daha etkili bir biçimde çekebilmektedir. Kuşkusuz sanat nesnesinin izleyiciyi sarsıcı şekilde yakalama durumu söz konusu olduğunda; Avustralyalı sanatçı Ron Mueck, çağdaş heykel alanında ölçeği ve ölçeğin insan formuyla ilişkisini

keşfetmesiyle tanınan önemli sanatçılardan biri olarak öne çıkmaktadır. “Ben hiçbir zaman doğal boyutunda figürler yapmadım, çünkü hiç ilgi çekici görünmediler. Her gün doğal boyutta insanlarla karşılaşıyoruz. Ölçeği değiştirmek, sadece normal olanla yapamayacağınız bir şekilde fark etmenizi, dikkat etmenizi sağlar” (http 13) ifadesiyle heykeldeki ölçek anlayışını gündelik yaşamdaki insan algısı bağlamında tanımlayan Mueck, insan figürlerini merkeze aldığı tezahürlerinde izleyicilerini büyülemek için hiper-gerçekçilikten ustalıkla yararlanmakta ve genellikle ölçeği rahatsız edici boyutlarda manipüle ederek şaşkınlık hissini harekete geçirmektedir. Figürler aracılığıyla yaratılan megalofobinin ya da mikrofobinin kasıtlı kullanımı, izleyiciyi tedirgin etmeye hizmet ederek sanat eserlerinin genel etkisini daha da artırmaktadır. Çünkü Mueck’in sanatının en çarpıcı yönlerinden biri; heykelleri ile gerçek dünya arasındaki keskin ölçek karşıtlığını ustalıkla sergileme becerisidir. Ele alınan her karakter gerçek hayattan ya çok daha büyük ya da çok daha küçüktür. Bu bağlamda heykellerin dikkat çekici gerçekçiliği ile ölçekte yapılan kasıtlı değişiklikler sıklıkla güçlü ve dramatik etkilere yol açmaktadır. “Mueck’in gerçekçi ayrıntılara gösterdiği fanatik ilgi, ölçekle oynadığı oyunu izole bir sanatsal abartı olmaktan çıkarmaktadır; ölçeğe gösterdiği bu dikkat (...) ölçeği tutarlı bir şekilde manipüle etmesi, fiberglas heykeli saran görünür tek gerçeklik dışı unsurdur” (Wells, 2013, s. 45). Bu anlamda Mueck’in sanatında ölçek kavramı, gerçekliği etkili bir şekilde değiştirdiği ve onunla etkileşime girenlere çarpıcı bir şaşkınlık hissi verdiği için çok önemli bir rol üstlenmektedir. İnsan formuna olan eğilimleriyle tanınan sanatçı, gerçekliğin boyutlarını büyük/ küçük ölçeklerde aşan heykelleri aracılığıyla izleyiciyi devasa bir varlığın ya da büyüleyici bir lilliputyan varlığın olağanüstü masal-vari bir tezahürüyle tanıştırmaktadır. Bu suretle, “(...) fotoğrafik gerçekliği ve alışılmadık ölçeği heykel geleneğinde birleştiren, ancak dramatik ayrıntılar ekleyerek heykelin gerçekten ayağa kalkıp odanın etrafında dönüp duracağını düşündüren (...)” (Lieberman, 2023, s. 164) Mueck, hiper-realist eserlerinde insan bedeni oranlarına dayalı ölçeği ustaca manipüle ederek gerçekçilik ve gerçeküstüçülük arasında uyumlu bir denge de kurmaktadır (Görsel 5).

Öte yandan “Mueck, ölçeğin manipülasyonu ve titiz bir gerçekçilik sayesinde, izleyicilerin diğer insanlarla olan ilişkilerinin karmaşıklığıyla yüzleşebileceklerini göstermiştir. Bu büyük ya da küçük bedenler psikolojik durumların aynasıdır (...)” (McDonald, 2010, aktaran Francis, 2013, s. 11). İzleyicinin karşılaştığı insan figürü için hayal ettiği manevi yaşam ile ele alınan karakterin heykeldeki fiziksel temsili arasındaki sembolik bağlantıyı güçlendirmek amacıyla, sanatçının figürlerin ölçeklerini sıklıkla azaltıldığı da gözlemlenmektedir. Bu anlamda izleyicinin kendi kişiliği ve yaşama yönelik deneyimleri, kendilerini heykellerin ölçekleri arasında hizaladığı yerdedir. Gerçek ile kurgu

arasında ölçeğin etkisiyle yaratılan bu görsel paradoks ardından gelen tekinsizlik ile dokunma arzusu ya da kaçma dürtüsü uyandıran Mueck'in eserleri; "(...) bizi kendi önemsizliğimizin ya da öznelliğimizin her şeyi kapsayan dramasında başkalarını sadece küçük oyuncular olarak görme eğilimimizin bilincine varmamızı sağlarlar. En duyarısız izleyiciler bile bu heykellerin ego zırhında küçük bir gedik açtığını hissetmelidir" (McDonald, 2010, aktaran Francis, 2013, s. 11).

Görsel 5. Ron Mueck, Eser Örnekleri ([http 14](http://14)).

Mueck'in heykelleri, yalnızca sanatçının düş ve imgelem dünyasında şekillenen boyutlarına değil aynı zamanda içinde buldukları ortak mekâna da dayanan benzersiz bir ölçek ayırımıyla karakterize edilmektedir. Doğalarından koparılmış büyük veya küçük ölçekli figürlerle sınırlandırılmış mekân içinde karşılaşmak, heykellerin insan ölçeğiyle mukayese edebilmelerini sağlamakta ve eserler yeni bir boyut/içerik kazanmaktadır. İzleyici sergi mekânına girdiğinde; figür(ler), ve onları çevreleyen uzam arasındaki mesafe ve boyutun net bir şekilde anlaşılmasını sağlayan boşluğun içine çekilmekte, figürlerin konumlandığı uzama katılım ile heykel(ler), ölçek ve izleyici arasında gidip gelen karşılıklı etkileşim varlığını daha kuvvetli biçimde hissettirmektedir. Figürlerin kapladığı uzama orantılı bir biçimde yaklaşma ya da uzaklaşma davranışı ile mekân; her zaman Mueck'in bedenlerinin boyutuna çekilerek heykellerin dünyasına ait hale gelmekte ve "(...) onların anısını saklamaktadır. Bu nedenle yeniden boyutlandırma mücadelesi her zaman bedenden bedene bir mücadeledir. Varlığın gerçek ya da potansiyel olması fark etmez" (Geslin, 2017, s. 36). İzleyici gözetiminde figürlerin mekânla kurduğu bu diyalog, izleyiciyi gerçeklikten uzaklaştırıp bir algı dünyasına taşıyan gerçeküstü bir aura/

atmosfer yaratmaktadır.

Figür ölçeğini ustalıkla manipüle etmesiyle tanınan Alman sanatçı Stephan Balkenhol, ahşap heykellerin yapımındaki teknik becerisini sürekli olarak ortaya koymakta, titizlikle elde şekillendirilmiş ahşap heykellerinin her bir parçasında, alandaki teknik üstünlüğü okunabilmektedir. Yontma tekniği göz önüne alındığında, Balkenhol'un küçük ölçekli heykellerinde, yivlerin, cipslerin ve çatlakların üretim aşamasında olduğu gibi müdahale edilmeden bırakılması, ahşabın canlı bir madde olarak izleyiciye hatırlatılmasıyla doğrudan ilişkilidir. "(...) heykeller kaba yontulmuştur: sanki ahşabın kendisi yaşam sürecine bir tür benzetmemiş gibi kıymıklar ve çatlaklar görünür kalır (...)" (Chilvers ve Smith, 2009, s. 54). Ahşabın organik özüne dönük bu bilinçli uygulama tercihi, maddenin heykele dönüşme sürecini de belgelemektedir. Büst ve büyük ölçekli geleneksel heykele dayalı çalışmaların yanı sıra, tek parça ahşaptan, sadece geleneksel aletlerle; çekiç ve keski ile ürettiği küçük ölçeklerdeki anonim figürlerle beraber büyük kaideleri kullanarak hem ele alınan karakterlerin sunumunu yüceltmekte hem de tezat yaratmaktadır. Sanatçı yontu aşamasından sonra, figürlerin fiziksel yapılarına ve karakterlerine bütünlük katmak ve de anatomik niteliklerini vurgulamak amacıyla renklendirme aşamasına geçmektedir (Görsel 6).

Görsel 6. Stephan Balkenhol, Eser Örnekleri (<http> 15).

Balkenhol küçük ölçekli çalışmalarında hikâyeleri hakkında izleyicinin bilgi sahibi olmadığı kişileri görselleştirerek, onların anlatılarını gözlemci için bir gizem olarak tasvir etmektedir. Heykelerde herhangi yüz ifadesini yansıtmayarak figürleri, herhangi bir öykünün başkarakteri olmaktan sıyrılmaktadır. Bu anonim figürler sade ve tek renkli kıyafetler içinde, sıradan insanların gündelik yaşamlarını yansıtan mütevazı ancak kendinden emin pozlarla ele alınmaktadır. Heykel ölçeği ile ideal ve insan ölçeği ile gerçek arasındaki farkı vurgulayan, küçük ölçekli insanların belirli bir öykü anlatmayarak figürler üzerine gizli bir şeylerin olduğunu ve bu sırta ihanet edemeyeceğini aktaran sanatçı; “(...) Benim için önemli olan, bir yandan bir ifadesi ve belirli bir doğası olan ama diğer yandan açık ve muğlak olması gereken bir figür yaratmaktır. Bunu indirgeme yoluyla bir genelleme olarak adlandırmak yanlış olur. Bu daha ziyade bir yığılmadır” (http 16) ifadeleriyle heykel, figür, ideal, gerçek, ölçek ilişkilerinde temellenen sanat anlayışını ortaya koymaktadır. Öyle ki sanatçıda küçülen ölçek anlayışı, “gerçek boyutlu heykellerin yapamayacağı bir şekilde hayal gücümüzü yakalamamıza yardımcı olmaktadır” (Karnes, 2002, s. 209). Uygulamaya aldığı figürlerin “yüzü ve sade kıyafetleri (...) genel görünmesini sağlayarak bireyselliğin etkisini azaltmakta ve kişisel, psikolojik ve duygusal durumuna ilişkin soruyu açık uçlu bırakmaktadır” (Karnes, 2002, s. 209). Eserleri aracılığıyla, ‘sıradan insan’ varoluşunun özünü yakalayıp günlük yaşamın portrelerini tasvir etmeyi amaçlayan sanatçının “(...) mutlak bir yalınlığa ulaşan heykelleri, evrensel figürlerden oluşan büyük bir topluluğu konu almaktadır (...) Balkenhol onları hep beklenenden farklı bir ölçek ve konumlandırma ile betimlemektedir. Bu da yapıtına, sadece doğal olmanın dışında başka bir nitelik kazandırır” (Piguet, 2006, s. 22). Bu anlamda eserler, heykel sanatı içinde geleneksel insan figürü motifinin modern bağlamda odak noktası olarak konumlandırılmasına özel bir vurgu yaparak çağdaş heykel sanatını anlamının önemli rolüne ışık tutmakta ve dolayısıyla Balkenhol’un söylemi zamansal sınırların ötesine geçmektedir.

Çağdaş’a olan ödünsüzlüğüyle, sanatçının gündelik yaşamdan karelediği bu figürler, “(...) dünyanın dört bir yanındaki şehirleri dolduran kahramanlık heykelleri ve anıtlarına sessiz bir karşı duruş sergilemektedir. Balkenhol’un heykelleri güç yansıtmak veya zaferi kutlamak yerine daha çekingendir. Kalabalıklar arasında yalnız kalan bireylerin çağdaş durumunu somutlaştırırlar” (Harris ve Lingwood, vd., 2018, s. 24). Heykeller “(...) Bir grup halinde gösterildiğinde, heykeltıraşın ölçek etkileriyle oynadığı oyun belirginleşir” (Chilvers ve Smith, 2009, s. 54). Kadın ya da erkek, hareketsiz duran, sıradan kıyafetler giyen kimliği belirsiz bu gizemli karakterler, belli bir anlatıdan ve tarihsel, zamansal bağlamdan yoksundurlar. Görünüşleri önemsiz ve dikkat çekmeyen, suskunluk içinde fark edilebilir duygular taşımayan ancak ellerin konumu, başın eğimi ve hareketi,

omuz pozisyonlarıyla ile kapris unsurları da izleyiciye hissettiren figürler, bu esrarengiz doğalarıyla izleyiciyle arasındaki ilişkinin çözümlenmesine dair ipuçlarını ince ayrıntılarda sunmaktadır. Dolayısıyla küçük insanların izleyiciye sunduğu sınırlı ipuçlarından yola çıkılarak; eserlerde ifade ve duruşlarındaki istikrarlı muğlaklıkla karakterize edilen, öznel deneyimin, duyguların herhangi bir işaretini göstermeyerek hiçbir sosyolojik, sosyo-kritik, kültürel veya ideolojik referanslar içermeyen bu figürlerin; post-modern çağda insan olma durumuna ilişkin anlayışı somutlaştırdıkları da söylenebilir. Figürler bir yandan yüz ifadeleri ve beden dilleri ile belirsizlik ve karmaşıklık hissi verirken, aynı zamanda bağımsızlık ve kendine yeterlilik duygusunu da korumaktadır. Bu bakış açısıyla, sanatçının, figürün çağdaş sanat alanındaki derin önemini çağdaş toplumla karakterize edilen insan varlığı ile keşfetmeyi sarsılmaz kararlılıkla amaçladığı ve bu yaklaşımın geleneksel olan ile çağdaşı sentezleyen sanatçıyı sanat dünyasında ayrı bir yere konumlandığı ifade edilebilir.

4. SONUÇ

İnsan figürü merkezinde gelişen çağdaş heykel pratiklerinde ölçek unsuru göz önüne alındığında; çağdaş sanatçılar tarafından yeni bağlamları keşfetmek ve izleyiciye iletmek amacıyla sıklıkla değişime sokulan bir nitelik olarak ölçeğin ele alındığı ve yine sanatçıların ölçeklendirilmiş ya da göreceli ölçeklerle küçültülmüş insan figürleri ile izleyicinin karşısına çıktığı, dünya genelinde örneklerine sıkça rastlanan eserler bağlamında söylenebilmektedir. Sürekli akış, ilerleme ve başkalaşma ile karakterize edilen çağdaş sanat kapsamında izleyiciye sunulan küçük ölçekli eserler; beden/insan formunun görsel ve kavramsal yönlerini varoluşsal çerçeveler içinde aktarmak amacıyla temel çıkış noktalarından biri olmak adına önemli roller üstlenmektedir. Araştırmada ele alınan sanatçıların küçük ölçekli sanat pratikleri üzerinden de anlaşıldığı üzere, söylemek mümkündür ki; heykel sanatının geleneksel oluşumundan günümüze uzanan sürecinde boyut ve ölçek üzerinden gerçekleştirilen müdahaleler, alanın geçirdiği değişimlerin göstergeleri olarak figürün süregelen evrimini de yansıtmaktadır. Çağdaş heykel alanında ölçek kavramı, ölçülebilir veya orantılı bir fiziksel özellik, insan formunun biçimsel olarak ölçeklendirilerek dolaysız bir ifadeyle aktarılması üzerine temellenen geleneksel anlayışların ötesine geçmiştir. Figürün farklı bağlamlarla oluşturulan temsillerindeki bu dönüşüm, sanat eserinin yalnızca biçimsel olarak ölçeklendirilmesiyle değil; daha ziyade zihinsel, psikolojik, sosyolojik ve duygusal unsurların karmaşık etkileşimiyle sağlanmaktadır. Bu bağlamda sanatçıların genelde niyetinin, sanat eserinin yaratıldığı bağlamsal çerçevede derin kökleri olan insan varoluşuna dair derin hisleri aktarmak olduğu söylenebilir.

Eserlerde izleyicinin dikkatini çeken en önemli ortak unsur, izleyiciyi mevcut fiziksel zaman ve mekân algısından koparma kapasitesidir. Amaç ne olursa olsun, bu eserler gerçeklik algısını temelden değiştirerek gözlemcide derin bir yanılsama hissi uyandırmaktadır. Bu yanılsama, izleyiciyi kendi fizikselliğinden ve daha da önemlisi belki de kendi benliğinden etkili bir şekilde uzaklaştıran ölçek unsurunun manipülatif etkilerle kullanılmasıyla başarılmaktadır. Bu bağlamda, insan olmak nedir sorgulamasında keşfedilebilecek olası yanıtları da arayabilen ve sanatçı zihninden verilen potansiyel yanıtlara dair izleyicinin bedeni bütüncül bir algılamayla deneyimlemesine de olanak sunabilen küçük ölçekli insan figürlerinin; yalnızca içerisinde konumlanacağı mekâna yönelik belirli bir alanı işgal eden 'sıradan' sanat nesnelere olarak kalmaktan öte, özerk bir varoluş hissi veren auralarıyla kendi varlıklarını kendileri üreten yapılar olduğu, örneklenen eserler üzerinden, anlaşılmaktadır.

Öte yandan anıtsal, büyük boyutlardaki geleneksellik bağlamında üretilen sanat eserlerinin, heykellerin sanat dünyasındaki hâkimiyetinin, küçük ölçekli figürlerin etkileyici dünyasını keşfeden çağdaş sanatçılar arasında giderek artan bir eğilimle sorgulandığı da söylenebilir. Ayrıca ölçekle indirgenmiş, kimi zaman insan elinin sınırlarına sığacak şekilde detaylandırılarak işlenmiş bu karmaşık anlatılar, izleyicileri kişisel yaşam örneklerine, psikolojiye dönük olarak büyülemek ve onları iç gözlemsel tefekküre teşvik etmek için olağanüstü bir yeteneğe sahiptir, böylece heykelsi hikâye anlatımının sınırlarını da yeniden tanımlamaktadırlar. Ölçekte sıkışmışlıklarına rağmen, bireysel varlıklarının ötesine geçerek derin bir etkiye sahip olan küçük ölçekli figürlerin, sadece geleneksel boyut ve ihtişam fikirlerine meydan okumakla kalmayarak, aynı zamanda sanatı daha kolay ulaşılabilir hale getirerek demokratikleştirdikleri de söylenebilir. Bu bağlamlarda; kamusal alanda ya da sergi salonlarında örneklerine sıkça rastlanan küçük oranlarda ölçeklendirmenin veya göreceli ölçek daraltmanın baskın ve belirgin rol üstlendiği bu eserlerin; yeni kuşak çağdaş sanatçılar için de hem teknik hem de bağlam açısından yeni olasılıklara örnek teşkil ettiği ve de çağdaş sanat içerisinde yeni bağlamlar eşliğinde kurulan bu müdahalelerin; ölçek manipülasyonunun sanatsal ifadenin bir yöntemi olarak gelecekte de geçerliliğini koruyacağına dair referanslar niteliklerde oldukları ifade edilebilir.

KAYNAKLAR

- Bailey, D. (2005). Prehistoric Figurines: Representation and Corporeality in the Neolithic. UK:Routledge.
- Chilvers, I. ve Smith, J. G. (2009). A dictionary of Modern and Contemporary Art. NY: Oxford University Press.
- Francis, A. C. (2013). Sculpture as deconstruction: the aesthetic practice of Ron Mueck. Sage Journals, Visual Communication. s. 3–25.
- Geslin, A. B. (2017). Sémiotique du portrait: De Dibutade au selfie. Paris: De Boeck Supérieur.
- Harris, B., Lingwood, J. ve Morris, M. (2018). Artists for Artangel. GB:Artangel and Sotheby's.
- Harrison, C. ve Wood, P. (2011). Sanat ve Kuram. İstanbul: Küre Yayıncılık.
- İlden, S. Y. ve Bostancı, E. (2022). Görsel Sanatlarda İroni Ve Toplumsal Farkındalık Olarak Isaac Cordal'ın Heykellerinde İroni Etkisi İle Mekân Kullanımı. Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi. (2022) 6(1): 67-82.
- Karnes, A. (2002). Modern Art Museum of Fort Worth 110. Michael Auping. (Ed). UK: Third Millenium Publishing.
- Kee, J. ve Lugli, E. (2015). Scale to Size:An Introduction. Art History. 38: 2, 251-266.
- Lieberman, B. (2023). The Object at Hand: Intriguing and Inspiring Stories from the Smithsonian Collections. US: Smithsonian Books.
- Morris, R. (1968). Notes on Sculpture. Gregory Battcock. (Ed), Minimal Art: A Critical Anthology içinde New York: E.P. Dutton. s.222-235.
- Piguet, P. (2006). Profiller, Fransa'da Sanatsal Yaratının Son 15 Yılı Sergi Kataloğu/ Pera Müzesi. (Çev. E. Gökteke, E. Dedeoğlu). İstanbul: Pera Müzesi Yayını 11.
- Rugoff, R. (1997). Homeopathic strategies', in R. Rugoff and S. Stewart, At the Threshold of the Visible: Miniscule and Small-scale Art, 1964-1996 içinde (s. 11–72), New York: Independent Curators Incorporated.
- Street, B. (2021). How to Enjoy Art: A Guide for Everyone. London: Yale University Press.
- Wells, R. (2013). Scale in Contemporary Sculptures: Enlargement, Miniaturisation and the Life-Size. NY: Routledge.

İnternet Kaynakları

- http 1. <https://www.tate.org.uk/art/research-publications/henry-moore/rachel-wells-scale-at-any-size-henry-moore-and-scaling-up-r1151302>(Erişim: 13.08.2023).
- http 2. <https://karenjohansonart.com/blogs/news/the-impact-of-size-and-scale-in-artwork-presentation> (Erişim: 07.12.2023).
- http 3. <https://mymodernmet.com/thrive-daniel-popper/> (Erişim: 02.09.2023).
- http 4. <https://www.artnews.com/art-news/news/why-small-is-big-131/> (Erişim: 23.09.2023).
- http 5. <https://scene360.com/art/103500/isaac-cordal/> (Erişim: 02.09.2023).
- http 6. <https://www.artforum.com/features/notes-on-small-sculpture-209513/> (Erişim: 14.09.2023).
- http 7. <https://yandex.com/images/search?text=isaac%20cordal%20all%20works> (Erişim: 23.10.2023).
- http 8. http://www.isaac.alg-a.org/IMG/pdf/Isaac_cordal_interview_rooms.pdf (Erişim: 07.08.2023).
- http 9. <https://www.ngv.vic.gov.au/tomoaki-suzuki-biole-carson-dasha-marisa/> (Erişim: 02.11.2022).
- http 10. <https://www.meer.com/en/22862-tomoaki-suzuki>
- http 11. https://www.ngv.vic.gov.au/wp-content/uploads/2020/08/2020-ANNUAL-APPEAL_V28.pdf (Erişim: 07.08.2023).
- http 12. <https://www.facebook.com/NGVMelbourne/photos/a.460465051162/10158963246221163/?type=3> (Erişim: 23.10.2023).
- http 13. <https://www.widewalls.ch/artists/ron-mueck> (Erişim: 27.08.2023).
- http 14. <https://gulfnnews.com/photos/entertainment/look-the-hyperrealist-visions-of-sculptor-ron-mueck-1.1634210305865?slide=1> (Erişim: 07.03.2023).
- http 15. <https://yandex.com.tr/gorsel/search?from=tabbar&text=stephan%20balkenhol> (Erişim: 28.10.2023).
- http 16. <https://www.artdependence.com/articles/i-am-always-only-as-good-as-my-next-sculpture-interview-with-stephan-balkenhol/> (Erişim: 28.08.2023).